

Crònica escèptica d'un ocàs

- Europa és avui al llindar d'una etapa en què haurà de redefinir el seu paper en l'escenari global

JUAN-JOSÉ LÓPEZ BURNIOL*

EL PERIÓDICO DE CATALUNYA, 23.10.08

"Ja s'havia acabat el rés quotidià del rosari. Durant mitja hora, la veu assossegada del príncep va recordar els misteris gloriosos i dolorosos". Així comença *El guepard*, la novel·la en què Giuseppe Maria Fabrizio Salvatore Stefano Tomasi, príncep de Lampedusa i duc de Palma di Montechiaro, narra la vida de Don Fabrizio Corbera --príncep de Salina-- i la seva família des de l'any 1860 fins al 1910, època en què es consuma la decadència de l'aristocràcia siciliana davant de la burgesia emergent, en el marc de Palerm i les terres veïnes d'Agrigent de Donnafugata.

El 1957, després de la mort del seu autor, el text --que havia estat rebutjat per les editorials Einaudi i Mondadori-- va ser enviat per Elena Croce --filla de Benedetto-- a Giorgio Bassani --l'autor d'*El jardí dels Finzi-Contini*--, que va tenir la sensibilitat de captar que es tractava d'una obra major i va decidir-ne la publicació per part de Feltrinelli, ara fa mig segle, amb un pròleg i potser uns quants retocs --segons José María Valverde-- del mateix Bassani, que havia conegut fugaçment Tomasi el 1954.

AL PRÒLEG, Bassani el descriu així: "Era un senyor alt, corpulent, taciturn, de cara pàl·lida, amb la pal·lidesa grisosa dels meridionals de pell fosca. (...) Un l'hauria pres, ¡no ho sé pas!, per un general de la reserva o una cosa semblant. (...) Silenciós sempre, sempre amb el mateix rictus amarg als llavis. Quan m'hi van presentar, es va limitar a inclinar-se breument sense dir res". Segons va explicar a Bassani la dona

de Tomasi --una baronessa bàltica de mare italiana, que va assolir notorietat com a psicòloga--, "fa 25 anys que em va anunciar que volia escriure una novel·la històrica, ambientada a Sicília en l'època del desembarcament de Garibaldi a Marsala, que girés al voltant del seu besavi patern, Giulio di Lampedusa --astrònom--. Hi pensava contínuament, però no es decidia a començar-la". Finalment la va escriure en només dos anys: el 1955 i el 1956. En una carta dirigida a un amic seu, l'autor es confessa: "No cal que et digui que el príncep de Salina és el príncep de Lampedusa, el meu besavi Giulio Fabricio. Cada cosa és real: la seva estatura, el seu matematisme, la seva falsa violència, el seu escepticisme, la seva dona, la seva mare alemanya, el seu rebuig de la senadoria".

Amb aquests elements, Tomasi --poeta líric més que narrador-- va salvar de l'oblit un món --el seu--, evocant-lo a la manera de Marcel Proust. Batega inexorable en el seu discurs la convicció que tot ordre porta en si mateix el germen de la seva destrucció inevitable. Tot el que neix, mor. Tot el que existeix, desapareix. Encara que, al mateix temps, també subjau en la narració l'escèptica constatació que tot el que mor es reencarna en una realitat que, sota formes diferents, reproduïx un esquema de dominació semblant. Aquest és el sentit de la frase més cèlebre d'El guepard: "A vegades és necessari que alguna cosa canviï perquè tot continuï igual". Per aquesta raó, Tancredo Falconeri --nebot de Salina i coprotagonista de la novel·la-- es casa amb Angelica Sedàra, filla de Don Calogero, representant de la burgesia emergent, que la prefereix a Concetta, la filla del príncep que li estava predestinada. Aristocràcia i burgesia es fonen al llit i en els negocis: tot continua igual.

El príncep de Lampedusa va ser afortunat per un fet que ha redundat en la universalització de la seva obra: Luchino Visconti va dirigir una pel·lícula del mateix títol sobre la novel·la, amb una fidelitat que no és només argumental, sinó principalment sentimental, cosa que resulta lògic perquè tots dos --Lampedusa i Visconti-- procedien del mateix grup social i tots dos parlaven d'un món que era el seu. I, al final, només es parla amb veritat del que és propi. Julián Marías va destacar, d'aquest film extraordinari, "el ball, llarguíssim, interminable, però compost amb art refinat i sostingut per un tènue dramatisme que culmina en la dansa de Don Fabricio amb Angelica i en l'anticipació que el vell aristòcrata fa de la seva mort davant del quadre que contempla amb serena melancolia". Tot continuarà igual.

El cinquantenari d'El guepard coincideix, entre nosaltres, amb la reedició d'un altre llibre que evoca una societat que ja no hi és: El món d'ahir, de Stefan Zweig, memòries escrites a l'exili d'una Europa esvaïda que van ser, per al seu autor, el preludi d'una mort escollida en forma de suïcidi. Zweig, a diferència del príncep de Salina, no tenia cap esperança que el seu món continuaria amb altres protagonistes. La bestialitat sense fissures dels nazis ho havia fet impossible, confirmant --com sostenia Freud-- que "la barbàrie, l'elemental instint de destrucció, era inextirpable de l'ànima humana".

AVUI Europa és al llindar d'una altra etapa en què, un cop consumada amb l'actual crisi --quan aquesta arribi al final-- l'erosió de la seva posició de privilegi al món, haurà de redefinir el seu paper en l'escenari global. I, davant d'aquesta tessitura, l'escèptic realisme del príncep de Salina resultarà molt més estimulante que l'impuls autodestructiu de Zweig: alguna cosa ha de canviar perquè tot continuï, si no igual, almenys de

manera semblant. S'hauran d'utilitzar altres maneres, adoptar formes actuals i teixir noves aliances. Com va fer, sense dubtar-ho, Tancredo Falconeri.

*Notari